

Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroi a primi două numere unul după altul.

Căsătoria liberă.

Nu putem sta nepăsători față de chestiunea căsătoriei libere care de o lună de zile stăpânește presa franceză.

Vestitul geograf *Elisée Reclus*, ca părinte a rupt cu tradițiunea veche și a lăsat deplină libertate fetelor sale de a se căsători cu cine vor voi și cu sau fără formalitățile cerute de legea scrisă și de prejudecățile sociale. Fetele sale au iubit și și-au sfântit căsătoria numai prin legătura firească a dragostei. Nici preutul, nici ofițierul stărei civile nu s'au amestecat, unul ca să le spuie pornografiile obișnuite, altul puind în josul actului pecetea inferiorității și a supunerii oarbe pentru femei.

Se înțelege, acest fapt cetezător a pricinuit multă vorbă și discuție care de care mai ocărtoare pentru ast om, model de știință și cinste. Presa reacționară nici mai mult, nici mai puțin a numit pe acest om pro-xenetul ficelor sale; reacționarii religioși au strigat că iese o călcare de cele sfinte, căci numai D-zeu poate lega pe oameni; reacționarii sociali au strigat, căci după dînșii temelicia societății de azi iese familia ast felii alcătuită, după cum Codul ne-o arată.

Mai mult, ziarile pentru a falsifica adevărul au zis că „*Elisée Reclus și-a măritat fetele.*” Adecă că dînșul dărâmind autoritatea socială și religioasă a pus în locul lor pe acea părintească. Vestitul geograf a scris un răvaș unuia din redactorii ziarului „*la Bataille*” pentru a statornici lucrurile ast felii cum au fost. Reproducem scrisoarea spre a lămurii prin înseși zisele părintelui, adevărul:

„Sînt datoriu să vă mulțămesc pentru cuvintele binevoitoare ce ați zis în privința căsătoriei copilelor mele, iele compensează în de ajuns batjocurile venite de așa jos. Aprobarea unui om cinstit mă bucură.

„Ne făcînd nemic, pentru ca un act, cu totul privat să devie prada presei, nu am voit să desmînt povestirea închipuită, care a dat loc la întreaga polemică. Dar voiesc să vă spun, că nu am făcut act de autoritate părintească măritînd fetele mele. Nu credeam că sfințirea religiunii și maiestatea legii, poate avea ca moștenitoare autoritatea părinților. În deplina lor libertate tinerii au ales și dacă m'au poftit să vorbesc, au făcut acestă pentru că vedeau în mine cel mai bun și mai intim prieten. Lor înse le revine rezponzabilitatea și onoarea actelor ce au săvîrșit. Țin să dau astă mărturie.

„Ziceți că acest exemplu va fi imitat: sînt sigur, căci sînt în partea adevărului, căutînd sancțiunea purtării lor, nu în articulele codului penal sau civil, dar în conștiință. Dinșii au făcut ceea ce credeau că trebuie să facă și de la început sînt respăliți prin simpatia oamenilor cinștiți. Cit despre insultele oamenilor mîrșavi, și iele sînt o respălată“.

Elisée Reclus.

După ce am povestit faptul, să discutăm chestiunea în sine.

Doi tineri se iubesc. Lucrul ie firesc și nimene nu are de zis nemic în potrivă. Dorința lor de sigur iese ca amîndoi să fie împreună, ca amîndoi aducînd individualitatea lor întreagă să meargă în viață pe același drum. Totul depinde de la conștiința lor, de la cunoașterea și ideea ce are fie-care de tovarîșul său.

O remășiță înse a bărbăriei iese prejudecata că ast act în totul individual să fie pus sub lanțurile a trei autorități: acea religioasă (azi destul de slabă), acea părintească și acea socială. Innainte de a te că-

sătorii trebuie să asculte de porunca bisericeii, a părinților, a societății.

Doi tineri să iubesc. Dacă *părinții se împotrivesc*, dacă legea se împotrivesc, dacă biserica ie potrivnică și dacă bărbatul și femeia sînt în stare a trece peste aste piedeci, dacă ieși își dau unul altuia dragostea lor; atît prejudecățile cît și legile pun pecetea rușinei pe fruntea lor și pe cea a copiilor numește de copii naturali cari sînt obișnuiți și reu văzuți de legea civilă.

Așa dar azi un om, care ar ascultă de conștiința sa, în privința stării civile a familiei săle e aproape a-fară din lege. În Franția și Belgia cel puțin căsătoria religioasă nu e obligatorie. La noi astă chestiune ie controversată. căci constituția romînă o cere, pe cînd Codul civil nu o pomeneste de feliu.

Organizația familiei, făcută după sfînta familie romană nu numai că-i imorală, dar ie încă dăunătoare individului, căci legăturile legii acolò unde nu trebuie să fie decît legăturile dragostei sînt greu de des-legat și adesa chiar cu neputință.

Idealul omenirii de sigur ieste dragostea până la moarte, dar moștenirea vremilor trecute ne-a dat un organismu stricat (care în mijlocul social de acum se strică și mai reu) care ades rumpe firele dragostei, sau a pretensei dragosti foarte ușor. Ce ie de făcut atunci? A trăi cu cine-va pe care nu-l iubești, ieste una cu a se prostitui și deci cel mai firesc lucru ieste a rumpe o legătură în care simțimentul firesc al dragostei nu mai ființează, bine înțeles asigurînd soarta copiilor. 1); Legea (și nu toate legile) admite divortiul.

1) Sau prin intervențiunea societății care să crească pe viitorii cetățeni sau prin buna învoire a celor ce nu mai pot sta împreună, lucru care se cere în divortul prin consimțiment mutual până la un oare care punct. Ast-feliu pentru a li se admite cererea trebuie să arate convențiunea făcută asupra punctului cui vor fi încredințați copiii. (Cod. Civ. Belg. Art. 280). De asemenea tot în cazul divortului prin consimțiment mutual fu-

Dar cum? Sau pentru o cauza anumita si numarul principinelor e hotarit sau prin consimțimint mutual. In amindouă cazurile totul atirna de justitie care ie sloboda a desface casatoria sau a lasa legat lanțul. In cazul consimțimintului mutual, puterea parinteasca joaca mai mare rol de cit voea a soților.

Cit despre religione nu mai vorbim. Dinsa pretinde ca ceea ce-a legat D-zeu, nu ie dat omului sa deslege.

Cu alte cuvinte casatoria legala fiind si immorală si vatamatoare nu remine decit casatoria libera care corespunde progresului si ideei stiintifice despre maritaj.

— Bine! ni se va raspunde, dar pentru copiii ce ii vei avea, ce vei face D-ta cu toate urmarile ce vin din actul liber al casatoriei?

Aici nu voi da ie respunsul. Lumea plazmuindu-si in un chip familia, a ingradit-o de toate urmarile si de sigur ca pentru acei ce nu pleaca capul sub jugul iei, nu da de cit despreț si neajunsuri. Dar onoare celor care propeveduesc chiar prin fapte moralizarea familiei si sfarmarea institutiei care se chieama dupa Codul civil casatoria legala.

Nu e departe vremea, cind toate fășile ce string trupul individului vor fi rupte si intr'o lume ce-si iea ca deviza libertatea va fi fie-care stapin pe dragostea si constiinta lui.

Pana atunci, inca o-data, datoriea noastra, ieste de-a cinsti pe acei cari au fost mai slobozii de prejudecătii sociale si au facut un nou pas pe drumul viitoriului.

Const. Mille.

Un schiloditoriu de limba pripășit la revista „Asachi.”

Inainte de toate sa dau pe fata frazele romanești din articolul intitulat *Darvin și Antropologie* tradus din matate din bunurile fie carui sot ieste cistigata de copiii in deplina proprietate. (Cod. Civ. B. Art. 305).

Revue scientifique și apoi voiți spune și ce gânduri mi-au adus mie și îndrăznesc a crede că cititorii noștri îmi vor da dreptate, cred chiar că comitetul de redacție al revistei „Asachi” se va uni cu mine și va pofti pe D-l *Jurawski N* să ieasă din comitet.

„Doi membri ai congresului nostru având idea de a *revocă* (în loc de a *evocă* sau *invocă*) memoria marului om.”

„de a *cumpăni cu echitate*, în loc de *cu echitate*, (adeacă un articol mai mult ne dăruște D-l *Jurawski*.)

„În realitate noi ne mărginim a *proclama* ca *adevărul* (iar un articol pe de asupra), cea ce putem proba ca *cutare* (în loc de *atare*).

„care de acolò a *cufundat* așa de adânci rădăcinile ieși în *tòte direcțiuni*, voiți zice *embryogenie*.. (Aice a pierit articolul la amîndouă substantivele articulate, întocmai ca și la titlu, unde cetim: „*Darwin și Antropologie*” loc de *Antropologie*).

„Precum cea mai mare parte a *ramurilor a științelor naturale* (Aice un *a* de prisos, nu mai zic nimic pentru că nu întrebuițază forma *ale*, ar fi a cere prea mult de la un om care nici nu cunoaște cele mai simple lucruri din limba în care se apucă de scris pentru reviste literare.).

„N'avem de cît să răsfoim scrierile fiziologice și patologice *bătrânului* Ioan Frederic-Meckel”.

(Dar *ale* sâni a măcar, înaintea de bătrînului unde a *remas*? Ori poate vă închipuiți că ajunge cel care l'ați pus prea mult în fraza citată înaintea acesteia?)

„Idea transformismului nu era decî nouă pentru noi, *redicând'o iar Darwin*.”

Aice-i greu de tot, șugubățul de gerundiu a pus bună piedecă D-lui literat *Jurawski*!

„Ea ne a adus ca *durul* scola *preconcepțivă*” (Vai de noi, dacă asemenea limbă jidovească ajunge în așa numite reviste).

„M'am ridicat, în cele întâi scrierile mele.“

„Alătură“ are la D-l Jurawschi înțeles de a *înlătură*. S'a pus să ne îmbogățască limba. De grabă *benemerenti*, *corona României* și o statuie.

„Frumuseța înșelătoare concepțiilor poetice.“

„Sub *seducători trăsături* a filosofiei.

„Să conțină *germeni* adevărului. „Când Darwin a publicat *marea operă sa*.“

„Omul este el derivat *de o formă* animală inferioară?“

„La început animalele au fost obiectul celor întâi studii ale sale. Până la acest moment *au fost împinși* (*animale împinși* și revistă literară, ce ziceți?) pe planul al doilea, căci *până că* filosofia naturalistă, etc.“ (*Animale împinși* și *până că* filosofia cer numai de cât *benemerenti*. Nu l'au căpătat D-l Cernătescu pentru un *centu* de oameni, etc?).

„Se zice că *vermi intestinali* (limbrici) la oameni aveau altă *origină*.“ (La D-l Jurawschi *viermi intestinali* și *limbrici* tot una-s. dar oare de ce a uitat că și *cordeaua* ieste tot *vierme intestinal*?)

„Ce argument ar fi avut, dacă ar fi eunoscut *pe trichina*.“ (Se cunoaște că știe eum să *întrebuințeze* *prepoziția pe*.)

„El judecă *pe omul* logicește.“ „Ascultă tot acestor *legi vitale*.“

„Cît de izbitoare ar fi deosebirea între ochi cu color deschis, și părul blond, și ochii cu color închis și părul negru. cercetarea microscopică nu arată alte deosebiri de cât o cantitate puțin mai mică, sau puțin mai mare a pigmentului închis.“ (Fără altă vorbă, lăsăm pe cetitori să judece de înțelesul acestei fraze.)

„Mai departe de cât locuiesc Fini blondi, găsim pe Laponi brunii.“ „țimintire“ (ținterime a vroit să zică.)

„Probează că *populațiunile* cărora aparțineau aceste tibi. *artele pacinice* și *civilizațiune* nu erau străine“

„Nu este mai de grabă rezultatul lucrării *mușchiu-*

rilor. (La noi se zice *mușchilor*, iar mușchiuri zicem la cele de porc ori de vacă.)

Pe *mamuți* (niște elefanți cari nu mai sînt) i-a boțezat D-sa și le-a zis *Mahmuți*? De trei ori a repetat, deci nu-i de șagă:

„Dacă ați examina savantele și laborioasele lucrări care secretarul nostru general, L. Kollman de abia a sevârșit pentru „Archiv fuer Antropologie“ ați vedea...”

„Peștările (peșterile), făței!”
Tot această limbă ne amărește și în articolul numit „Diverse,” etc. Acolo găsim:

„a privi *mari deșerturi* a Africei, ca niște funduri *mărei*”

„pe basa eflorescenței saline și scoicelor a moluștelor, veșuitore și azi...”

Apoi vorbind de *straturi de năsip* le zice *iei* și întru buințază cuvîntul *șarpantă* pentru a ne îmbogăți limba.

În alt articol tot de D-l N. Jurawschi, intitulat „Nașterea sufletului colectiv sau național a popoarelor” tradus după *Reich*, găsim aceeași limbă, precum dovedesc următoarele două-trei exemple.

„Un numer însemnat a *tinerilor comersanți*” „alătorează” în loc de înlătorează.

Trebue mărturisit că aceste *fenomene* sunt semne a decăderii și nu a înfloririi, însă *iei* (adecă fenomenele)...

Cred că ajung dacă nu și prisosesc exemplele aduse pentru a dovedi că D-l N. Jurawschi nu ieste român și că nu știe românește și că ieste rușine pentru o revistă românească să publice asemenea schilodituri. Avem convingere că de acum înainte vor lipsi din „Asachi.”

Verax.

Critica piesei Jidovul Lesesc.

Innaintea de critică mă voi încerca a spune câteva cuvinte asupra naturalismului. În lumea literară de azi naturalismul începe a înlocui romantismul; putem zice că stăm față la agonia acestuia. Romantismul cu tot alaiul începe a fi alungat atît din poezie cît și din proză. I-a și venit vremea, a trăit destul, ba poate prea mult. Romantismul e poate faza mijlocie între povești și naturalism. În povești găsim zmei, drumuri de aur ori de argint, urieși, strigoii; la romantici vedem pe unii cari mor cîte de două-trei ori și iar învie; pe unul care se luptă cu cîte zece și tot nu-i dovedit; în sfîrșit lucrurile cele mai nepomenite la dinșii se pot.

Și pentru ce am alerga noi după lucruri închipuite? De ce am pune pe hîrtie caractere cari nu au fost și nici nu vor fi, întîmplări artificiale, plázmuite de crierii noștri, o lume de fantazii, ori mai bine de auțomați, putem zice chiar păpuși numai oameni nu. E bine oare a alerga în lumi necunoscute, a scrie lucruri despre cari ori cine va zice. „*Acestea se întîmplă numai în romanuri*“. Natura nu e destul de bogată, destul de varietată, nu găsim în iea mulțime de lucruri cari ar merita să fie observate și descrise? Pentru ce am desprețui descrierea vieții și a întîmplărilor zilnice? Cîte nu se întîmplă omului în viață. Fericirea, nenorocirea; iubirea, ura; bogăția, sărăcia; frumosul și urîtul; pe toate le găsim pe toate avem voie să le scriem, numai să punem oameni care le simt și nu păpuși. Ori cine ar ceti să vadă că e o copie adevărată a naturii și nu închipuiri fantastice. Pasiunile înainte de toate să fie omenești și nu niște abstracții create după gustul autoriului. Cine voește a scrie trebuie să studieze mai întăiu natura omenească, iar nu să se iea numai după fantaziile lui. A face o nuvelă fără să fi observat caracterele și pasiunile ce vroeste a descrie înșamnă a

face o nuvelă de cabinet, în care toate întâmplările își au ființa numai în crierii autoriului, dar nici odată în lumea reală. Cei mai însemnați scriitori naturaliști ca *Balzac* ori *Zola* au ascuțit multe plumburi, școțind la note, eutrierind prin toate clasele societății până ce s'au apucat de scris. Ori cui scrie „a l'improviste“ i se poate întâmpla cum zice *Horatiu*, „să pue un cap de femeie la un trup de pește“.

Ar zice cineva, cetim să ne desfătăm, prin urmare poate fi ori ce, numai să fie frumos. Dar, ce poate fi mai frumos de cât adevărul? E drept cetim de multe ori ca să ne desfătăm, dar oare nu e bine cînd în același timp ne și instruim; ne cunoaștem datoriele, ne facem mai buni? Nu e bine ca din întâmplările altora să luăm lecții?

Romantismul nu face altă de cât încarcă capul tinerilor cu o mulțime de lucruri ce nu se vor întâmpla nici odată. Fata tinăra să va căpăta din nuvelele și din poeziile romantice, ideea că iea e un înger, o floare, căreiabărbații îi cad în genunchi; că iea are nevoie de ocrotire, că nu poate face un pas fără de brațul bărbatului, iear pentru sprijinul ce capătă îi dă frumuseța și tinereța iei.

Își mai închipue că va petrece viața în serbări și primblări ori în un „dolce farniente“ va mai veni un copilăș ori doi cu părul ca mătasa, și-i va împodobi viața; un bărbat care o adoară și o iubeste la nebunie „(după cum se obișnueste a se zice în limba mähälälilor). În altele va găsi, trădare, ură, ne iubire puse sub o formă urieșă. În altele va găsi adulteriu pus sub așa forme în cât făptașii vor ieși nevinovați ca niște hulubași, etc.

Dar oare așa să fie viața reală? Oare cu toată iubirea ce vor avea soții unul pentru altul (presupunem o căsătorie din iubire cum se întâmplă la sută una.) se vor putea scuti unul pe altul de grijele vieții, de boale, de nenorociri, de greutățile nenumărate ce va întâmpină femeia ca mamă, ori de scîrba

de a-și vedea copilul înghițit de pământ, de săracie care de multe ori vine fără să o poți avea? Cam așa e viața reală și nu cum o cetim în romanuri și poezii. Nu, viața nu e numai țesută cu flori, nici numai cu spini, ci e un amestec de zile senine și nouroase.

Tot ceea ce am zis până acuma rămâne bun și adevărat și pentru piesele de teatru. Cu atât mai mult acestea ar trebui să fie bine alese și nu cum sînt azi, cînd cele mai multe predispun tinerimea la corupție. Teatrul ar trebui să desfăteze, să instruească și să moralizeze, să cercce a îndrepta defectele publicului; pe oînd azi cată numai să le linguşască, dînd piesele cele mai uricioase, cele mai nemorale, ca „*Mama Anjo*“ ori comedii de „*Bocăci*“ sau „*Olteanca*“ etc.

Piesa de față dacă poate nu e naturalistă curată cel puțin e superioară multor altora, mai cu samă prin tablourile firești ce arată, cum ie de ex. crîșma cea din Alzația, ori familia lui Mathis. Cît de naturală e venirea lui Heinrich încărcat de omăt sau Mathis care se descaltă pe scenă. Vorba între Christian și Ana înainte de cununie, ie cît se poate de naturală; cum își povestesc unul altuia amintirile de cînd au început a se iubi, fără ingenunchieri și alte mofturi romantice, fără să fi învățat vre o declarație pe de rost, și să vie să o spue; lucru ce se întîmplă numai la niște smințiți ce învață declarații de amorii de prin *Matilda* ori de prin *Mușchetari* și pe urmă merg de sparie fetele de prin măhălă.

Mai pe sus de toate e pedeapsa naturală ce suferă Mathis pentru crimă ce a făcut, lucru foarte natural pentru un om care nu e ucigaș ori hoț bașnic. Lucrurile se petrec într-un chip destul de natural. Așa Mathis e nevoit să meargă la Both, acesta îl duce la teatru cum se întîmplă de obicei, cînd vine vre un neam.

Acolò vede un magnetizătorii, vine a casă muncit cu gîndul că adormit s'ar trădă. Întîmplarea aduce un

jidov care samănă cu cel omorît; aice lucrul se pare a fi cam silit, se grămădesc prea multe odată și pentru ce atîta l'ar fi înspăimîntat jidovul, în cît să-l apuce un leșin, căci pe cît se vede, jidovii îmblău des pe acolo mai cu samă iarna pentru a cumpără pîne. Dar iear se poate ca conștiința lui să fi fost atît de plină, în cît o picătură și se prăbuși.

Vuetul nunței îi mărește și mai mult neliniștea în cît un vis grozav a fost de ajuns să-i aducă moartea. Lucrul se pare natural de vreme ce de multe ori după niște visuri groznice nu-ți poți veni în fire după ce te trezești. Piesa nu e făcută numai din observare ci și din cugetare, închipuind cum s'ar fi întîmplat în asemenea condițiuni. Naturalismul dă și iel vob de a crea, numai, trebuie ca crearea să fie în potrivire cu natura omenească.

Mult mai nimerit ieră dacă subiectul acesta ar fi fost pus sub formă de nuvelă, căci în nuvelă autoriul poate descrie cugetările fie cărei persoană fără ca lucrul să pară silit; pe cînd pe scenă vorbirile persoanelor cătră sine așa că publicul aude iear cei de prin prejur nu, sînt cu totul lipsite de bun simțiu. Ori sunetul de clopoțel pe care publicul și Mathis îl aude iear cei de pr'in prejur nu, e de asemenea. Alte îngimfări tetrale, ca „trebuie pentru ca să vedem“ nu prea găsim; fără îndoială că atîrnă mult de la actori; dacă aceștia vor fi pe catalige, tot farmecul piesei va fi nemișit. Și din nefericire actorii buni sînt așa de rari! Lucrul ie foarte gingaș și mai ne vine a crede că teatrul ca și versurile vor pieri cu timpul, amîndouă sînt lucruri prea artificiale, pentru ca să mai poată avea un viitoriu. Zicem că rima pare că nu are semne de o viață lungă, fiind că e peste măsură de artificială, nime nu vorbește cu rime; prin urmare ce rost au versurile.

Sofiea Nădejde.

NOSTALGIE.

De sus, de sus, din rîndul al cincilea, de sus
Cu gîndul lîngă tine ca fulgerul m'am dus :
Parisul, Sena verde și Franția și marea
Corupția alături cu desinteresarea
Și fetele de stradă ce'n cale te opresc,
Politicele lupte cu-ator meschinărie
Lasatu-le-am în urmă, în calea-mi de beție
Și-alături sînt de tine, cu tine mă găsesc.

De sus, de sus din rîndul al cincilea, de sus,
Cu gîndul lîngă tine ca fulgerul m'am dus :
A mea iești pe vecie la viață și la moarte,
Părtășă de-o potrivă l'a traiului mieu parte.
Și între noi un gingaș și mîndru copilaș,
Cu părul de mătasa, cu zimbet pe guriță
Cu vorbe drăgalăse, în scurta lui rochiță
Fugind, draguțel tatei, să prindă vre-un coșoaș,

De sus, de sus din rîndul al cincilea, de sus
Cu gîndul lîngă tine ca fulgerul m'am dus :
E'n Maiu ; lasăm Parisul și sus pe 'nperială
Pornim, fugind de lume, de oameni și de gală
Pierzîndu-ne prin codri perzîndu-ne prin văi,
Amânți ne crede lumea, amânți sîntem iubită
Trustirei voioși ca ziua, prin iearbă înverzită
Ne pierdem privind cerul senin ea ochii tăi !

De sus, de sus din rîndul al cincilea, de sus.
Cu gîndul lîngă tine ca fulgerul m'am dus :
Ie'n iearbă : gara sobei voios ne încălzește,
Omătul cu bariză-i orașul învălește
Și tot ie alb pe cîmpuri, și tot ie alb pe deal
Copilul la picioare cu o mița-acum se joacă
Rizînd cînd, minieată stupîndu-l îl împroașcă...
Și încăleciînd o vesel îi strigă „Ha!, hii cal !“

De sus, de sus din rîndul al cincilea de sus,
Cu gîndul lîngă tine ca fulgerul m'am dus :
Ie timpul rezvîrtirei, orașul ie'n mișcare
Vuind stupește tunul mîniea lui cea mare,

Rescoala se lătește pe strade ne'ncetat :
Alătura cu mine iești tu prin foc, prin moarte
In brațe mi-î copilul, trusei rîzînd de soarte
Ne 'npărtășim cu fumul orașului sculat !

De sus, de sus din rîndul al cincilea, de sus,
Cu gîndul lîngă tine ca fulgerul m'am dus :
Sînt singur, cu condeiul în mina-mî înnegrită,
Sînt singur; tu departe iești dragă surgunită,
Copilul ie visarea sărmanei nebunii
Și tot ce-mî mai remine din viața mea de gînduri.
Sînt scenele piesii ce adese rînduri, rînduri,
Te-aduce înnaintea-mî prin sferi de poezii!...

Const. Mille.

Un danciù mort

(Anecdotală populară)

Unui țigan îi murise un danciù. Pînă atunci se însemnase că nu se întimplase să-i moară nimene. Ci să facă iel? Se gîndi să întrebe de unii alții, ce să face la morți; dar își zise 'n gîndul său: „Nu vreau să știe nimene că mi-a murit danciul, aș vrea să se mîere toți și să zică: „brava, a avut și iel un băiet, dar nu-i păcat c'a murit, că tare bine a știut să-i facă tot ce-i trebuie, chiar ca la morți.“ Se hotărî dar să întrebe cam pe'ncunjur.

Pornî prin sat și întîlnind pe-un om îl întrebă: „— Ce-ai face, mă rog, bătă, dacă ți-ar muri ta, tă-tu?”

— Morî tu, baragladină! Auzi cioara, ce-i tună prin cap! Cară-te de-acolea zise omul, că de voiți pune mîna pe ceva, nu-i ști de-ai cui iești: Ce ai tu cu tata? Zi mai bine Doamne ferește!

„— Apoi dă, Doamne ferește, bătă, dar dacă ți-ar muri mă-ta?”

„— Măi, lipsești de-acolea! Cine naiba te-a scos des de demineată înnainte-mî să-mî menеști pe mama

„și pe tata ? Zî, cioară, ferească D-zeu, orî te iea dracul.

„— Ferească D-zeu, bădică. Dar dacă ți-ar muri „vr'o fată orî vr'un băet ?“

„— Așa !. zise omul. Ian să-ți arăt ieu. Umflă pe „țigan de chică și 'ncepu a-l 'îmvîrți până ce-l ameți. Cînd îl lasă din mîni plîngea țiganul cu glas.

„— Na, bocește, zise omul. Așa se face. Ce-ai „căutat, ai găsit.“

— Bodaproste zise țiganul și o croi spre casă bu-
curos ; iar omul, până cine știe unde îl petrecu cu bul-
gări de ciudă că i-a zis bodaproste.

— Bodaproste pentru bătae de sufletul mîne-ta și
al tătîni-tău că te-au făcut prost, nu de sufletul mieu,
cioară bălțată ce iești zicea, omul, aruncînd după dînsul.

„Ieaca am întreat pe un om, zise țiganul, cînd a-
„junse a casă la țigană. Mi-a spus că dacă-ți moare
„tata, zici Doamne ferește ; dacă-ți moare mama zici
„ferească D-zeu ; iar dacă-ți moare băet orî fată orî po-
„jdicuri de-acestea te bocești. Hai, bocește !“

Ș'apoi undè 'ncepură țiganii... Țiganca bocea nu bo-
cea, mai mult se sclifosea iar țiganul strigă cit îl luă
gura :

„Dragul tetei, dragul tetei, cum muriși !...“

„A murit mititelul și Doamne bine-î mai ședea ; cu
„antereu verde, cu giubea verde, cu liulea verde, cu cîu-
„buc verde, cu șea verde și cu cal verde....“

„— Dar le-avea ? întrebă un om care venise să vadă
de ce se goidea țiganul.

„— Nu, bădică nu le-avea. „Dar avea de gînd să-și iea.“

„— Prost cioroiu făcu omul, ieși pe ușă și-și cătă
de treabă.“

„— Na, zise țiganul. Numai dracul vă mai intră n
voie, luă-v'ar felele pîcopsiți. Te face cioară proastă
pentru că ți-a murit băetul. Mai bine nu măf murea....“

T. D. Speranță,

MONSTRUOZITATE ISTORICĂ

Un viitoriu licențiat în litere, D-l Gărcineanu, despre care „*Contemporanul*“ s'a mai ocupat cu altă ocazie, scrie într'o polemică cu redactorul unui ziar satiric din Iași, următoarele:

„*De ședeai în Paris ai avea ca locuință o frumoasă celulă de la Bastilia.*“ (V. Trib. Liberă N-o 11).

Sfinte Agatokle! O celulă la Bastilie? Și tocmai în anul grației 1882 și sub a treia republică? Pe semne, viitoriu licențiat, face ca copiii cei mici, cari rup din carte filele ce le-au cetit și care din minte au zburat. Pe semne că D-sa a tras cu-o ștersătură de condei peste toată epoca revoluționară din 1789 care a dărâmat tocmai acea Bastilie, în care D-l Gărcineanu, voește numai decît să bage pe redactorul foiei.

Nu s'a găsit nici un Francez care să rezidească Bastilia și tocmai pe malurile verzi, și mînoase ale Dunărei (stil patriotic) s'a găsit un om care să dărîme coloana care stă în locul vechei închisori și să dea jos geniul Libertății de deasupra, rădicînd negrele ziduri ale Bastiliei! Zeu! Sînt mîndru că sînt Român și că fac și ieș parte din acest popor merit de glorie și mărire!...

Dar gluma ie glumă. Să vorbim mai serios. Iată pentru ce se învață istoria atît în Lyceu, cît și în Facultate, pentru aceasta se plătesc atîtea lefi, pentru ca acest monstru istoric să ieasă din pîntecele facultății de litere.

Peste 7 ani vom serbători centenarul dărîmării Bastiliei și iată că un viitoriu licențiat în litere ieste așa de inocent eu cunoștințele D-sale, că după 93 de ani de la dărîmarea acestei închisori, găsește de cuviință a trimete pe unul din dușmanii săi, să o locuească. N'are noroc pe semne D-l Gărcineanu să spue cîte- ceva în public, fără să devie ridicol.

Dacă scoalele noastre dau astfel de roada, ce rem cu tot din-adinsul suprimarea catedrelor de istorie

ca cu totul nefolisitoare. Atunce, cel puțin, acei ca D-I Gărcineanu, ar avea pretext de a zice că nu pot ști de vreme ce n'au învățat.

În tot cazul ie foarte trist.

O A Z E L E.

Descriere Geografica

DE

Ernst Hellmuth.

Pustiea Saharei se întinde de la termul oceanului atlantic până la lanțul oazelor egiptene și nubiene, avînd lungimea de 5,200 de kilometri și lățimea de 1,500, iar suprafața de 6 milioane de kilometri pătrați. Până în timpul din urmă a ramas necunoscută și s'au crezut despre natura acestei pustii de pe auzite și de pe închipuirii lucrurile cele mai minunate și în parte cele mai mincinoase. De o jumătate de veac înse în urmă călătoriilor lui Barth, Roldfs, Daveyrier, Nachtigal, Vogel, Schweinfurth, Lenz și ale altora s'a dovedit că Sahara nu-i o mare de năsip; ci că din potrivă ne înfașoază această pustie cele mai mari deosebirii; une locuri munți stîncoși, văi cu fluvii și lacuri, podisuri înalte și iearși pe aiurea șesuri întinse și joase acoperite de dealuri de năsip schimbătoare.

Până la călătoriile amintite cea mai mare parte dintre oaze nu ierau cunoscute. Se credea mai de mult că aceste oaze sînt niște insule verzi de curmalii udate de un izvor, unde își pot astîmpără setea caravanele. În adevăr înse sînt orașe și sate, întemecate de feliurite triburi de Arabi, Berberi și de alte popoare amestecate cu Negri, ori unde ieră cu puțință creșterea curmalilor măcar. Cea mai mare parte din triburile locuitoare în Sahara trăsesc din tâlhării și războaie și nu se așază nicăeri pentru mult timp, altele trăsesc în munți cu turmele lor de oi și de capre și toate cele nomade desprețesc pe locuitorii oazelor. Pretutindeni în Sahara și chiar în mijlocului deșertului îngrozitoriu se află asemenea oaze, numite Hofras în limba locului; une ori sînt cîte una așa că trebuie zile de cale până la cele mai apropiete, alte ori stau cîte mai multe la mică depărtare unele de altele și formează grupe.

Oazele se află numai în locuri unde pământul este cam plecat așa că se poate strînge apă de asupra păturii de humă de sub năsip; această apă curge încetișor sub coaja pietroasă sau năsipoasă. Une ori iese sub formă de izvoare, alte ori se fac sfredelitură prin care iese și prin ajutoriul acestei ape se face năsipul în stare a hrăni mulțime de plante.

Căci acest năsip al Saharei cuprinde în sine mulțime de seminți de plante în cît după o bură de ploae peste noapte se acopere cu verdeață, care crește și formează pășuni și apoi se usuca de căldură.

Se înțelege că oaza este țelul cătră care tind caravanele ostenite de lupte îndelungate cu tot feliul de lipse în regiunea dunelor și podișurilor pietroase. Dar de multe ori de frică să nu fie prădate, caravanele stau și poposesc în pustie gata a se apăra cu armele de năvălirile triburilor de tâlhari. Negreșit că se opresc și în oaze cînd știu că locuitorii sînt primitivi și pacinici.

Multe *Hofra* sînt în regiunea Fesan la marginea de la mieznoapte a Saharei aflătoare sub Turci. Aceste Hofra se află pe drumul cel mare al caravelor, care merg de la Tripolis prin mijlocul pustiei în Sudan. Toate sînt orașe încunjurate cu ziduri cu cîte o mie de locuitori și mai mult, cea mai mare și cu comerț mai însemnat este *Murzuc* cu 6000 de locuitori, rezidența caimacanului sultanatului vechiu al Fesanului. Ca și în celelalte oaze iese și Murzucul încunjurat cu cîmpuri și grădini udate prin canaluri, în cari se varsă apă scoasă din fîntini ca unele de pe la noi. Bogăția oazelor în această regiune sînt pădurile de curmală, cari se află acoloa de cele mai bune feluri. Cerealele se strîng de trei și patru ori, afară de acestea în grădini cresc smochine și migdale, bumbac și tot feliul de legume. În ulița mare sînt dugheni în cari se vinde: fildeș, pene de struț, piei de rinoceriu, curmale, pîne, unt, găini, lapte, harbuji chiar și robi deși iese oprit. Caimacanul închide ochii pentru că primește 25 de franci pentru fie-care Negru vindut. Industria se mărginește la meșteșugurile cele mai trebuitoare, precum croitoria, fierăria, olăria și împletirea panerilor de halfa.

Rhat iese foarte vestit ca oraș comercial în nordul Saharei. Se află afară din sultanatul Fesan pe podiș, unde trăesc Tuaregii nomazi. Aceștia socotesc oaza Rhat ca întemeată de dinșii și ca supusă lor. La 1874 s'a pus orașul sub stăpînirea sultanului de la Sambul și a cerut soldați turcești din Tripolis ca să-l apere de prădăciunile nomazilor. Tuaregii nu se lăsară păgubași și silesc caravanele să le plătească pentru a le însoți și apăra în regiunea muntoasă ce rămîne de străbătut.

Rhat are peste 4000 de locuitori și iese încunjurată de mai

multe sate. Tot feliul de rase de oameni și tot feliul de îmbrăcăminte se întîlnesc într'însul. Ceva însemnat ieste că femeile sînt stăpîne pe case, grădini, izvoare și roadele pămîntului. Acest obicei dovedește că locuitorii sînt tot Tuaregi, adecă un feliu de Berberi, la cari femeea stă mult mai sus de cit la Arabi.

Cea mare din oazele nordice ieste *Rhadames*, oraș vestit, care înaintea de vremea Romanilor avea o cultură însemnată asemănătoare cu a Egiptenilor celor vechi. Un izvor puternic de apă dulce preface o întindere mare de deșert într'o grădină roditoare. În toată Sahara ieste vestit izvorul de la *Rhadames*, altul ca acesta nu mai ieste în toată pusticia. Asemenea comoară nu poate fi lăsată în voea tuturor, de aceea ieste cu îngrijire păzită și se dă fiecăruî apa trebuitoare. De pe taxele ce se ieî pe apă strînge cîrmuirea 50,000 de franci pe an.

Rhadames, care are la 7000 de locuitori, samănă de departe a o cetate puternică și grămăzile de case albe încunjurate de păduri verzi cenuși de curmalî formează o priveliște fărîncătoare. Mai toate casele sînt cu două rînduri și aî de asupra o terață încunjurată cu zidiu, în mijlocul acesteia se află o deschidere pe unde străbate lumina în lăuntru. În rîndul de jos ieste dugheana, într'al doilea locuința familiei sus pe terață lucrează și pregătesc mîncare femeile, bărbații se sue sara acolo și vara chiar dorm. Terațele dela case staî în legătură unele cu altele și formează chiar ca un feliu de poduri peste ulițe. Femeile se primblă ziua pe dîsele, merg una la alta și numai sara se coboară ca să meargă la moschee. Ulițele sînt din pricina terațelor așa de întunecoase, că chiar ziua împlă cei cărora le dă mîna cu finare și așa de strîmte că doi întîlnindu-se cu greî pot trece unul pe lîngă altul.

Partea nordvestică a Saharei atîrnă de Algeria și prin urmare de Franția.

Această parte se deosebește de cea descrisă până acuma și în privința pămîntului, căci cuprinde multă apă subpămînteană ușor de adus la suprafață prin fîntini arteziene; tot o dată se alege dintr'însa în lacuri și mlăștini cîtimi foarte mari de sare. Poporul arab locuitoriu în aceste părți ieste ieară-și deosebit de tipurile de cari am vorbit până aice. Până nu de mult nu străbătuse în aceste părți nici un european, din pricină că Arabii de pe acolo sînt mahomedani foarte fanatici. Creșterea calului ieste indeletnicirea acestui popor și în adevăr se găsesc la dînsii cei mai buni cai arăbești.

În regiunea cuprinsă între vîrfurile Atlasului și podișul stîncos al Muidirului, se află multe oaze foarte vechi. Cea mai însemnată ieste *Biscra* la miează noapte, Parisul pustiei, ca un feliu

de stație înaintată a civilizației. O pădure de curmală încunjură această capitală a unei regiuni ce cuprinde vr'o treizeci de cetăți: case frumoase și trainice se află acolo despărțite prin uliți late. Locuri umbroase pentru primblare cu pădurele miroitoare sînt ne încetat pline de locuitori din Biscra și de streini veniți pentru negoț din Algeria, Maroc, Tunis, Tripolis și din Sudan. Multime de cafenele arăbești sînt în ulița mare și se pot vedea într'însele Arabi fumînd, îmblînzitori de șerpi, dănuitori și dănuitoare, comedianți și cîntareți de tot felul.

Biscra ieste o colonie militară franțuzască și are la 7000 de locuitori, ca și El Aruat și Geryville așezate cîte trele aproape de atlas.

Tot sub franceji se află *Tuggurt* și *Berrian*. *Wargla* ieste oaza cea mai bogată în curmală din toată Sahara algeriana și care se află departe spre miezăzi și ieste de mult reședința unui sultan. Poporul ieste din tribul Șoanba și foarte amestecat cu Negri. Franția iea taxe de pe 500,000 de curmală și mulți sînt scutiți ca proprietate beserecească. Pe un vîrv de stîncă ieste El Golea, unde de abiea au străbătut până acuma doi europeni, deși se află sub Franceji.

Un punct însemnat de întîlnire al caravelor cari trec prin partea resăriteană a Saharei ieste *In Sahlah*, capitala oazelor de pe podișul Tadmait. Poporul ieste fanatic și nu vrea să între în legătură cu creștinii.

Spre hotarul Marocului ieste un alt șir de oaze în partea nordică a pustiei. Cea mai însemnată din toate ieste *Tafilet*. Această numără la 100,000 de locuitori și ieste încunjurată de munți selbateci. De trei ori pe săptămînă se țin acolo iarmaroace, unde se întîlnesc cei ce merg de la Maroc în Algeria și înapoi. Casele sînt de lut și în formă de movile, fie care ulița are specialitatea iei, una se numește a negușitorilor de untdelemn, alta a postăvarilor, etc... Se face mare negoț cu curmale, în toată pustia se cunosc curmalele de la Tafilet ca cele mai bune. Această regiune cuprinde vr'o 200 de *csoruri* (sate sau tîrgușoare). Locuitorii sînt selbateci, după Rohlfs n'a mai fost pe acolo creștinii.

De la Tafilet merge o cale de caravane la Timbuctu, care ne ieră aproape necunoscut cu vr'o 50 de ani în urmă. Calea duce prin pustii și trece prin mai multe oaze însemnate din valea lui Draa, între aceste *Ktaua* ieste un loc însemnat de negoț pentru aur, fildeș, piele lucrată și robi din Sudan; mai spre amezăzi tot pe această cale se află orașul *Taudeni* vestit prin sarea cu care face negoț și care se scoate din niște pături bo-

* D l T. Dunca în conferința ce a ținut la Iași ne-a supus că D-sa a fost la Tafilet împreună cu o colonă franceză.

gate aflătoare numai la cinci metri sub năsip. Un oraș locuit de tâlhari ieste *El Arauan*. În sfârșit după ce se trece cu mare greutate printr'o regiune de dune se ajunge la *Timbuctu*. Ulițele sînt largi și luminoase în partea din mijloc unde se află case frumoase cu cîte două rînduri și împodobite; iar pe la margini ulițele sînt foarte înguste. Orașul are 20,000 de locuitori, dar mai tot deauna se află într'insul până la 10,000 de neguțitori Arabi sau Mauri. Din pricina așezării sale la marginea de la amieză-zi a deșertului, Timbuctu a ajuns unul dintre cele mai însemnate orașe comerciale din năuntru Africai.

Partea sudică și apusană a Saharei apusene se credea până la cele din urmă cercetări un ocean uniform de năsip, totuși și aici se află localități locuite între pustii îngrozitoare. Apa și plantele fac cu puțință traiul multor popoare de păstori, cari schimbă produsele turmelor lor cu mărfurile Sudanului și ale Europei.

O localitate de acest fel ieste *Aderer* cu Wodan csor mai însemnat de 5000 de oameni. În veacul al 16-lea aveau aici Portugheții o fabrică. Se fac destul de multe curmale. În șesurile mlăștinoase din apropierea Nigrului locuiesc Tuaregii păstori, cari și mută corturile dintr'o insulă în alta și chiar trec dincolo de fluviu, mîinind peste dînsul turmele lor de vite cornute. În munții Bagnen ieste valea roditoare *Tintellust*.

O regiune alpestră în Sahara ieste *Air*, acolo se află orașul Agades în care șede un sultan al Tuaregilor. Veniturile lui se trag mai cu samă din darurile dela caravane. *Agades* ieste un oraș care cuprinde mai mult case de lut și cu o moschee renumită. Femeile lucrează aici cu mare ghibăcie pieile și le vînd într'o hală de trunchiuri de curmal. Alte localități însemnate mai sînt *Kauar* și *Bilma*.

Un popor deosebit, războinic și Tibbuși, urmași negri sau bronzăți ai Berberilor, locuiesc țara muntoasă numită *Tibesti*, în care numai valea Bardai ieste ceva mai roditoare. La Borcu sînt mulți curmali dar adesa n'au parte din roade acei ce le au îngrijit, căci vin trupe de Arabi și pradă.

Partea resăriteană a Saharei ieste pustiea libică peste care domnește Egiptul. În această pustietate se află orașe străvechi. La *El Chargeh* se află multe sfărături de temple vechi, acuma a căzut din strălucire iar grădinele de portocali și de trandafiri se strică din zi în zi. Oaza *Kasr Dachel* are mulți curmali; și aici sînt multe sfărături din timpul civilizației vechi egiptene. Orașul ieste bine zidit, are la 6000 de locuitori și ieste cîrmuit de un mușir egiptean; toate feliurile de meșteșug sînt și acuma ca în vechime, așa că meșteșugurile se moștenesc în familie. *Ku-*

sarah n'a fost încă văzută de europeni. Rohlf's la 1869 a reușit să ajungă în cea mai vestită oază din pustiea libică, *Siuah*. După descrierea acestui călătoriu *Siuah* ieste un raiu adevărat; maslini umbresc pirăe și lacuri albastre ca ceriul; portocali și alămăi, de cari se sprijină vița de vie, smochini, meri, pierseci, perji, migdali formează o pădure neîntreruptă. În aceasta oază ieră în vechime templul și oraculul lui Ammon. Și acuma sint acolo cacombele în cari se află mumiiile preoților lui Ammon.

În apropiere de Tripolis ieste o oază foarte mare numită *Augila* foarte bogată în curmală. *)

Traducere de I. Nădejde.

Monstruozitate Poetică.

Reminem câte-odată spăimîntați de lipsa de rușine a scriitorilor noștri. Cetiți numai, vă rog, următorul plagiat iscălit *G. Soroeanu* (?) și publicat în „*Viitorul*“ din Roman. Ie adevărat saū nu numele iscălitului, nu știm; dar intenția nu poate fi cinstită de vreme ce nu se spune nimic de Bolintineanu, nici de poemul „*Sorin*“ de unde s'a... agonisit bucata de mai jos. Apoi hoția ie chiar proastă de tot, căci începe cu mijlocul unei fraze.

Cel puțin D-I Stan ieră mai șiret, căci a schimbat rîndul strofelor, pe cînd D-I poet al Romanului nu face nici atîta.

Sîntem Belgică Orientului, nu-i așa că pe zi, pe zi ci mergem, înaintăm spre progres. Numai astă propășire merge alături cu meșteșugul care se cheamă hoție și care și-a ajuns culmea. Acum cetiți și judecați :

Bucățile pe cari poetul le aū lăsat lui Bolintineanu le punem în parenteză. Haiducii cînd te prădaū tot îți lăsău cîte ceva de cheltueală, așa a făcut și D-I G. Soroeanu. Fii mulțamită umbră nenorocită a poetului din Bolintin :

Din *Bolintineanu*.

P O E S I I.

V. I. p. 191. (*Sorin*).

De cît credința noastră și atunci am pizmuit
Pe prostul care crede și trece'n bucurie

*) Traducere din „*Bibliothek der Unterhaltung und des Wissens*.“ Jahrgang 1882 zweiter Band Stuttgart pag.

O viața'n care nu știm la ce am mai venit
Ciudată, doamne, ieste ființa omenească
(*După o pauză luînd hîrcă de mort în mînă*)
Oh! ieată ce rămîne în lume după noi...
Ce-ai fost în astă vieată țerînă pămîntească?
Tu poate ai fost ca mine împinsă de nevoi?
Orî poate-o frumusețe (P'a căreia picioare
Cu pulbere aurită junimea a călcat?
Ai fost ferice poate? și mândră rizătoare
Ca visul tinereței din lume ai zburat?
Dar unde ie mîndria și dalba ta junie?
Voî cari-ați fost iubit-o, vedeți ce ați iubit?
Vedeți tot de o dată a voastră nebunie
Vis dulce ce se stînge îndată ce-ați gîndit!)
Dar ce zic? iel fu poate, vr'un domn aci în lume
Aceasta hîrcă poate ce vîntu-a trențurat
Nu s'a plecat în vieată și poate l'aliei nume
Mai multe milioane de sclavi au tremurat.
(Dar unde-îi ieste tronul, coroană și mărire?)
Ah unde ție mărirea, poporul credincios?
Un cap de sclav alături nu este osebite
Din tine și din'trînsul, aveți acelaș os.

Ediția Socec 1877.

„Viitorul“

Av. I. No. 71. 14 Noembr. 82.

Roman.

POESIE.

De cît credința noastră, și-atunci am pizmuit
Pe prostul, care crede și trece 'n bucurie
O! viață în care nu știm la ce am mai venit...
Ciudată, Doamne, este ființa omenească!...
(*După o pauză, luînd hîrcă de mort în mînă*)
Ah! ieată ce rămîne în lume după noi!...
Ce-ai fost în astă viață, țerînă pămîntească?...
Tu poate ai fost ca mine, împinsă de nevoi?
Orî poate o frumusețe.....
Dar ce zic?... el fu poate, vr'un domn aici în lume.

Această hîrcă poate, ce vînt-o a henturat (?)
Nu s'a plecat în viață; și poate l'al ei nume
Mai multe milioane de sclavi aū tremurat?
Ah! unde-ți e mîndria poporul credincios?
Un cap de Slav, nu este deosebire
Din tine și dintr-însul; — aveți același os.

Emil.

G. Soroceanu.

Supunerea Femeilor.

(Prescurtare din *Stuart Mill.*)

(urmare)

Nu se poate nimic hotări despre deosebirea între bărbat și femei, cîtă vreme nu s'aū studiat legile psihologice ale formărei caracterelor; și cîtă vreme scolele fiziologice și psihologice le vor privi cu un despreț ce de abiea îl ascund. Zic, că azi nu se poate ști ce deosebire naturală ori artificială ieste între mintea bărbatului și a femeii; dacă în adevăr ieste o deosebire naturală; saū ce caracter natural s'ar căpată dacă s'ar nemici toate pricinile artificiale. Se zice că femeea n'a produs nimic însemnat în filosofie, în știință și în arte. Se poate oare de aice hotări că femeea nu ieste în stare din natură a produce asemenea copo-d'opere?

Aice se poate respunde: că nu sînt nici trei generații de cînd ici-colea cîteva femei aū început a se încercă să învețe filosofia și științele ori artele. E natural că mai degrabă între bărbați cari ieraū o mulțime să se găsească cîteva genii producătoare de cît între femei cari ieraū numai cîteva. În literatură și poezie unde femeile se ocupă mai de mult aū produs destule lucrări însemnate.

Dacă observăm lucrările femeilor, atît cele de literatură cît și cele de artă, găsim o singură lipsă, destul de însemnată, lipsa de originalitate. Nu vroim să

zicem prin aceasta că iele n'ar avea idei originale; dar că n'aū produs idei cari fac epocă în istoria gîndirei, cari formează o școală nouă; compozițiile lor nu se prea deosebesc de tipul aflătoriu. Cît despre stil nu sînt nici de cum mai inferioare bărbaților. Se vedem cum se explică lipsa arătată mai sus. Să începem cu gîndirea filosofică. Trebuie să ne amintim, că la începutul civilizației, cînd fără de multă învățatură, numai curat prin puterea geniului, puteai să faci descoperiri mari și multe, tocmai atunci, zic, femeile nu se ocupaū nici de cum cu știința. De la Hipatiea și până în vremea reformei, vestita Heloiză ieste singura femeie, care să se fi apucat de asemenea lucruri; și cine știe cît n'a pierdut poate omenirea din aceea că femeile nu aū luat parte la învățatură. Acuma nu e așa de ușor a face descoperiri, pentru aceasta trebuie să știi tot ce aū făcut cei dinnainte noastră; lucru destul de greu, căci sînt atîtea pietre la clădire, în cît cel ce vrea să mai pue una deasupra trebuie cu greutate să o sue pe a sa la înălțimea unde aū ajuns celelalte. Și cite femei se pot găsi în asemenea condițiuni? Doamna Somerville, singură dintre femei, cunoaște din matematici tot ce trebuie de știut azi pentru a face o descoperire însemnată. De cînd economia politică e o știință, două femei numai, aū știut atita ca să poată scrie ceva folositoriu în această privință. Care femeie a învățat limba sanscrită ori slavă pentru a fi filolog însemnat? Ce femeie a învățat atita ca să poată fi un istoric vestit? Numai atunci se va putea judecă despre originalitatea femeii, cînd va căpătă toată educația trebuitoare. Cît despre literatura femeilor care ieste o imitație de pe a bărbaților, e același lucru ca și cu literatura latină care e imitație de pe cea greacă. Pricina ie că Grecii au fost întăiū. Dacă femeile ar fi fost unde-va departe de bărbați, atunci ar avea o literatură a lor proprie. După cum pictorii cei însemnați de la început imitează pe învățătorii lor și numai tîrziu aū ajuns să-și arăte

geniul lor creatoriū, tot asemenea și femeile mai întâiu vor imită. Cu toate că ie cam curios a pretinde ca scrierile lor să se deosebească nu mai de cit de ale bărbaților, deși fără indoeală fie care femei care scrie are planurile ieī deosebite.

Femeile mai cu samă din clasele înalte învață artele frumoase; și dacă nu s'aū găsit între iele geniū, pricina e că cele mai multe învață pentru trecere de timp și nu pentru artă și pentru a se hrăni! Femeile învață muzica pentru a execută nu pentru a compune. Pictoriū de azi nu prea sînt cel mare lucru; și dacă în veacurile trecute aū fost bărbați vestiți în pictură pricina e că se dădea la pictură oameni cu știință foarte desăvîrșită; mulți din ieī aveau chiar știință enciclopedică. Pe atuncea cu artele frumoase căpătau ranguri cum se capătă azi cu politica ori cu războiul. Ţerile cari aū produs compunători muzicali însemnați sînt Germania și Italia; și tocmai aice educația femeiei e foarte în urmă. În aceste țeri găsești miū de bărbați cari cunosc legile compunerii pe cînd femeii numai cu zecile.

Afară de pricinile arătate pentru cari femeile rămîn în urma bărbaților, sînt încă și altele cari lămur-rec în deajuns. Așa, puține femei aū timp de a se ocupa serios; acesta e un lucru pe care nime nu-l va tăgădăui. Obiceiurile vieții ieū femeiei mare parte de vreme. Înainte de toate ieste îngrijirea gospodăriei, cheltuețele casei, la cari trebuie în fie care familie măcar, o femeie; asta nu se întîmplă numai dacă doar familia e destul de bogată ca să poată ținea servitoare, și să poată suferi părăduiele și rîsipele nelipsite în asemenea împrejurări. Direguirea gospodăriei chiar cînd nu e mare, e foarte grea pentru spirit; căci trebuie o veghere necontenită, niște ochi cari să vadă în fie care ceas tot ce se petrece și gata necontenit a da lămuriri asupra tuturor lucrurilor despre cari s'ar întrebă. Dacă femeia ie din clasa înaltă și n'are

nevoe să se ocupe cu asemenea lucruri, atunci vizitele, toaletele, corespondența, balurile, etc. îi ieșă tot timpul. Afară de aceste datorii femeia trebuie să aibă vreme și spirit pentru toată lumea. Dacă un bărbat are o slujbă, isprăvind'o poate tare bine să se retragă și să studieze ce va vroi fără să jignească pe cine-va. Femeia nu poate să lipsască de la datoriile sociale. Femeia ie totdeauna la ordinele cuiva și de obicei la ordinele tuturor. Dacă voește să studieze ceva trebuie să se folosească de puțină vreme ce o poate avea pe apucate. O femeie renumită a zis că „*tot ce femeia face, e făcut în timpul ce are de pierdut.*“ E oare de mirare dacă nu ajunge la ceva însemnat în lucrările în cari trebuie o ațintire neconținută și interesul cel mai mare? Bărbații au ambiția de a fi renumiți pe cînd femeile se mulțămesc a fi admirate de cei ce le încunjoară; sigur că și aceasta nu e de cît din pricina educației ce li s'a dat.

Complimentul ce se face femeii lăudîndu-se bunătatea ieșă morală, se poate lua de mîna cu bănuiala ce i se face că să pleacă ușor la îndemnările inimei. Se mai zice că în lucruri mari judecata femeilor e falsificată de simpatie ori de antipatie. Să presupunem că e adevărat; atunci ar trebui de dovedit ca femeile se înșală mai repede de sentimente de cît bărbații de interesul lor personal. Cea mai însemnată deosebire între bărbat și femeie ie că bărbatul lipsește de la datorie și interesul public pentru mulțămirea lui, pe cînd femeia, căreia nu i se recunoaște nici un interes propriu, lipsește pentru interesul ce are pentru alții. Trebuie de luat în samă că femeii i se întipărește în minte ideea că e datoare să aibă interes numai pentru acei cu cari ie împreună; fără să i se pue în cap cele mai mici sentimente despre datoriile sociale.

Cînd acei ce au un privilegiu încep a face hatîruri celor ce sînt lipsiți, mai totdeauna e din pricină că simțesc teama că cei din urmă le vor lua cu de a sila.

Puțină vor fi pentru libertatea femeii cîtă vreme vor putea zice că iea nu se plînge. Prin aceasta bărbatul păstrează mai mult timp un privilegiu nedrept. Se poate zice același lucru despre femeile din harem, iele nu se plîng că nu sînt slobode ca femeile Europene. Ba găsesc că femeile noastre sînt nerușinate. Îe rar ca bărbații chiar, să se plîngă de starea generală a societății; și plîngerile ar fi încă și mai rari, dacă n'ar ști că sînt ori că se pot face stări sociale mai bune! Femeile nu se plîng de starea lor, ori mai de grabă se plîng, căci plîngerile se găsesc deajuns în scrierile lor. Plîngerile lor sînt ca și cele ale bărbaților cari se plîng de nevoile vieții; iele nu samănă a băneli și nici nu cer o schimbare. Dar dacă femeile nu se plîng de puterea bărbaților, fie care se plînge de bărbatul său, ori de bărbații prietenelor sale. Tot asemenea e în toate robiele, mai cu samă la începutul mișcării emancipătoare. La început sclaviu nu se plîngeau de stăpînici de tirănia lor. Comunele de o dată începură a cere numai cîteva privilegii, mai tîrziu vroiră să fie scutite de ori ce dare la care nu vor consimți. Azi numai rescoala femeilor poate fi privită ca înaintea rescoala supușilor în contra regelui. O femeie care iea parte la o mișcare pe care bărbatul său nu o încuviințază, se face numai martiră fără a putea să fie apostol, căci bărbatul poate să pue capăt apostolatului. Nu se poate aștepta ca femeile să se sacrifice emancipării până ce bărbații, în număr îndestulătoriu nu se vor uni cu această mișcare.

Sofiea Nădejde.

(Va urma).

Despre Vulcani.

(sfârșit)

Cum că apa joacă mare rol la erupțiunile vulcanice se vede înaintea de toate de pe faptul că toți vulcanii activi se află ori aproape de malul oceanului ori chiar în insule, cîți va vulcani se află lângă adunături mari de apă dulce. Pe urmă s'a dovedit cum am spus că abori de apă se află în foarte mare cîtine între materiile aruncate din crater, ba chiar și în lavă se află multă apă așa că lava poate fi privită ca un amestec de apă peste măsură de fierbinte și de minerale topite sau în cristale mici. Fiind că de obicei străbate apa de mare până la masa de lavă, de aceea se pot afla în produsele erupțiilor toate combinațiunile chimice aflătoare în apele mării.

Pentru a înțelege cum se întimplă erupțiile să cităm cîteva experiențe.

Să iea o țevie de fier astupată la un capăt și la celălalt încunjurată cu un feliu de taler. Așezăm țevia cu capătul cel astupat în jos, o împlăm cu apă și punem dedesupt o lampă de spirit. Apa se va încălzi, se înțelege, mai tare la partea de jos, înse din pricina apăsărei nu va putea să se prefacă în aburi dar peste cîtva timp o pătură așezată la oare care înălțime în țevie se încălzește de ajuns pentru a se preface în aburi deși ieste apăsată și atunci se face o explozie, o cîtine de apă ieste aruncată afară din țevie și cade în taler, apoi îndărăpt în tub. Prin prefacerea în aburi a unei pături s'a micșurat apăsarea păturilor mai adînci și s'a putut preface și iele așa că curînd urmează o izbucnire foarte puternică de apă.

Așa se petrec lucrurile în gheizere, în vestitele izvoare cu explozii periodice.

Dacă am presupune în loc de apă curată un amestec de apă și de minerale topite, etc, adecă lavă, lu-

crurile se vor petrece tot astfel și vom avea explozii vulcanice, erupțiuni.

S'a mai făcut încă și altă experiență cu pucioasă topită amestecată cu apă foarte fierbinte și așa sînt de însemnate și de limpezi faptele ce s'au observat în cît trebue să descriem și această încercare.

După ce a prins pucioasa coajă, spargem într'un loc și îndată vedem că se produce o erupție; bombițe de pucioasă sînt aruncate, un con se formează în jurul craterului, chiar curenți de pucioasă se varsă pe coastele craterului pitic. Tocmai așa se întîmplă cu lava cînd se află în crater său chiar după ce s'a vărsat în puhoae. Adesa s'a văzut cum se spargea coaja curentului și în jurul spărturei se formă un con din sfărături întocmai ca cel din jurul craterului vulcanic. Aceste fapte arată că apa ieste pricinuitoarea erupțiunilor, puterea lucrătoare. Numai ieste loc pentru vre o putere tănuită așa cum le place unor viitori profesori universitari ori doctori în felurite științi.

Din observarea fenomenelor petrecute la erupțiunile de pucioasă topită se poate înțelege și cum se sting vulcanii. În adevăr dacă lîngă un vulcan de pucioasă facem altă deschidere, erupțiunile se fac pe aceasta și materia topită se retrage din conul făcut din aruncături învîrtoșete. Acest con scorburos n'are multă tărie și risipindu-se ne-ar lăsa o gropică încunjurată cu remășiți din con, în fund am putea vedea locul pe unde se súa pucioasa topită.

Dacă din potrivă am lăsa să se petreacă lucrurile în pace pînă ce se va învîrtoșa pucioasa, atunci vulcanul de asemenea se va stinge, înse în lăuntru conului va fi un con vîrtos de pucioasă, care fiind mai tare de cît grămada de bucățele ce se chiamă con va putea stă în picioare, chiar după ce s'ar risipi acesta. Am văzut că vulcanii vechi tot așa au ajuns, din unii au ramas conul solid de bazalt, din alții numai o groapă încunjurată de remășițele acoperemîntului conului.

Cum am arătat prescurtînd scrierea lui *de la Berge*, în adevăr s'a început războiul în 101, dar bătăea de la Tapae a avut loc în anul 102, iar după textul D-lui Xenopol se pare că tot în anul 101. Apoi Traian a cucerit chiar Sarmisegetuza; iar Baratul și parte din Transilvania împreună cu capitala Daciei au fost luate de Romani și cedate de Decebal prin tractatul de pace. Această cedare de pămînt nu o pomeneste D-l Xenopol, ceea ce ieste mare greșală. În al doilea război Dacii aveau altă capitală, D-l Xenopol crede că tot Sarmisegetuza, apoi Decebal nu s'a omorît chiar în timpul luării capitalei celei nouă, ci a urmat însoțit de o mînă de viteji lupta și s'a înfundat în năuntruțul țerei sale și numai după mai multe lupte s'a ucis.

Pe urmă D-l Xenopol ne vorbește despre alianța Geților cu Romanii, fapt scos nu știm de unde, *de la Berge* pomeneste de Buri și de Iazigi numindu-i aliați ai Romanilor; iar ca aliați ai Dacilor ne arată un popor sarmatic. De unde dară răscoala Geților.

În istoria pentru școala primară cetim la pag. 23: „Traian porni în contra Dacilor în anul 101 după Chr., și după ce făcî un pod de plute peste Dunăre trecu în Dacia prin partea pe unde astăzi se mărginește Serbia cu România“. Aice se face greșală, căci cum dovedeste *de la Berge* trecerea s'a făcut pe la *Laederata* (Uj Palanca) adecă pe unde se hotărește Banatul cu Serbia, nu cum zice D-l Xenopol cu România. Aice spune bine despre bătăea de la *Tapae* și o pune în 102, prin urmare în istoria pentru liceu ieră greșală de stil numai. Și în această istorie înse nu se pomeneste de cucerirea Sarmisegetuzei și de cedarea unei bucăți de pămînt Romanilor chiar din întăiul război. La pag. 25 vorbește în modul următoriu: „El înșelă pe un comandant Roman foarte iubit lui Traian *Longinus*, spunădu-i că voește să vorbească de pace, puse mîna pe el și'l amenință cu moartea dacă Traian nu-i va înapoi toată țara până la Dunăre și o despăgubire de război.“ Aice înse se vorbește de bună samă de partea din Oltenia cucerită în al doilea război pe timpul prinderei lui *Longinus* și nu despre Banat și parte din Transilvania împreună cu capitala despre cari nici nu știe D-l Xenopol că au fost cedate Romanilor după întăiul război.

La pag. 25 cetim „văzînd însă că silințele lor sunt zadarnice și că Sarmisagetuza va cădea în mînile învingătorului...“

Aice ie vorba despre al doilea război, deci ieste vădit ca D-l autoriu socoate că Sarmisegetuza n'a căzut pentru totdeauna în cel dintăi.

Despre moartea lui Decebal se face aceeași greșală ca în istoria pentru cursul liceal.

Cum am arătat prescurtînd scrierea lui *de la Berge*, în adevăr s'a început războiul în 101, dar bătea de la *Tapae* a avut loc în anul 102, iar după textul D-lui Xenopol se pare că tot în anul 101. Apoi Traian a cucerit chiar Sarmisegetuza; iar Banatul și parte din Transilvania împreună cu capitala Daciei au fost luate de Romani și cedate de Decebal prin tractatul de pace. Această cedare de pămînt nu o pomeniște D-l Xenopol, ceea ce ieste mare greșală. În al doilea război Dacii aveau altă capitală, D-l Xenopol crede că tot Sarmisegetuza, apoi Decebal nu s'a omorît chiar în timpul luării capitalei celei nouă, ci a urmat însoțit de o mîna de viteji lupta și s'a înfundat în năuntrul țerei sale și numai după mai multe lupte s'a ucis.

Pe urmă D-l Xenopol ne vorbește despre alianța Geților cu Romanii, fapt scos nu știm de unde, *de la Berge* pomeniște de Buri și de Iazigi numindu-i aliați ai Romanilor; iar ca aliați ai Dacilor ne arată un popor sarmatic. De unde dară răscoala Geților.

În istoria pentru școala primară cetim la pag. 23: „Traian porni în contra Dacilor în anul 101 după Chr., și după ce făcù un pod de plute peste Dunăre trecù în Dacia *prin partea pe unde astăzi se mărginește Serbia cu România*“. Aice se face greșală, căci cum dovedește *de la Berge* trecerea s'a făcut pe la *Laederata* (Uj Palanca) adecă pe unde se hotărește Banatul cu Serbia, nu cum zice D-l Xenopol cu România. Aice spune bine despre bătea de la *Tapae* și o pune în 102, prin urmare în istoria pentru liceu ieră greșală de stil numai. Și în această istorie înse nu se pomeniște de cucerirea Sarmisegetuzei și de cedarea unei bucăți de pămînt Romanilor chiar din întăiul război. La pag. 25 vorbește în modul următoriu: „El înșelă pe un comandant Roman foarte iubit lui Traian *Longinus*, spunădu-i că voește să vorbească de pace, puse mîna pe el și'l amenință cu moartea dacă Traian nu-i va înapoi toată țara până la Dunăre și o despăgubire de război.“ Aice înse se vorbește de bună samă de partea din Oltenia cucerită în al doilea război pe timpul prinderii lui *Longinus* și nu despre Banat și parte din Transilvania împreună cu capitala despre cari nici nu știe D-l Xenopol că au fost cedate Romanilor după întăiul război.

La pag. 25 cetim „văzînd însă că silințele lor sunt zadarnice și că Sarmisagetuza va cădea în mînile învingătorului...“

Aice ie vorba despre al doilea război, deci ieste vădit ca D-l autoriu socoate că Sarmisegetuza n'a căzut pentru totdeauna în cel dintăiu.

Despre moartea lui Decebal se face aceeași greșală ca în istoria pentru cursul liceal.

D-l Ropală în „*Noțiuni de Istoria Romanilor pentru școlile primare de ambele sexe, etc.. 1881 Iași*“ face următoarele greșeli. Nu spune că în întâiul război s'a luat Sarmisegetuza, nici că Decebal a fost silit să lase chiar după acesta Banatul și o parte din Transilvania cu vechea capitală în puterea Romanilor. Apoi otrăvește pe Decebal în Sarmisegetuza la sfârșitul celui al doilea război, pe cînd istoria adevărată ieste așa cum am arătat în prescurtarea făcută după *de la Berge* în unul din numerele trecute. O greșală chiar de la început ieste că spune că Traian a pornit asupra Dacilor la 100, pe cînd se știe că a pornit în 101 la 25 martie.

În „*Elemente de Istoria Romanilor pentru clasele primare prelucrată de George Hrisoscoleu, etc.. 1878 Iași*“, găsim de asemenea ca Traian a plecat asupra Dacilor în anul 100 și apoi că nu știe ca și ceilalți domni citați mai sus despre cucerirea Sarmisegetuzei. etc... La coloniști spune că au fost aduși mai ales din Italia. *Faptele arată că au fost mai mulți din Orient.*

D-l Mărescu spune și mai frumos zice că Traian cu o armată colosală a trecut Nistrul a bătut pe popoarele de pe acolo, a trecut apoi în Asia și alte fabule întocmai ca într'un cronicariu vechiu român.

(Va urma)

Verax.

Manuscriptul de la Voroneț

(sfârșit).

XX *Cel, cea* se află întrebuițat ca articol înaintea substantivelor. *E se Dimitrie acesta ceia ce sîntu cu rusul meșteri.*

XX O formă ciudată de trecut simplu: *venre* și *venremu*, etc.

Ar mai fi multe de observat mai ales dacă am avea în întregime documentul; dar din toate acestea urmează că limba manuscriptului ieste tot cea din texturile măhăcene publicate de D-l Hâjdău în tomul al doilea din „*Cuvente den bărîni.*” În adevăr se află în

texturile mähăcene toate particularitățile citate aici cu următoarele deosebiri.

II Schimbarea lui *n* în *r* sau *nr* iese mai puțin riguroasă în texturile mähăcene, găsim mai multe cuvinte de origine latină cu *n* neprefăcut, ceea ce arată că influența dialectului care a ajuns literar se simte mai mult asupra celor de la Mähaciü.

III *A* accentuat de la înmulțitul substantivelor femești află prefăcut în *ă*, se găsește *cetățile*, *bunrătăței*, etc; formele cu *a* păstrat sînt foarte rari, în legenda lui Avraam am găsit *caile* în loc de *căile*. În această privință dialectul manuscriptului de la Voroneț se arată mai vechiu sau mai bine păstrat pe cît cel de la Mähaciü. Noi nu cunoaștem vre un text românesc în care să se afle *a* așa de curat ca la Voroneț.

V N'am întilnit în texturile mähăcene formele *nă* și *lä*.

VII Conjunecția *să* se află de multe ori sub forma *se* în texturile mähăcene ca și în manuscriptul de la Voroneț, dar în acest din urmă schimbarea lui *e* în *ă* după *s* se arată mai rar, în forme ca *însă* (înse) și *să*.

VIII *Să* cu înțeles de *dacă* se află la amîndouă.

X *U* final întocmai ca și în cele de la Voroneț se află păstrat în texturile mähăcene.

XIV *G* în loc de *j* încă se află în texturile mähăcene ce și în cel de la Voroneț. etc.

Cu un cuvînt manuscriptul de la Voroneț iese scris în dialectul mähăcean dar îl îmfațoșază ceva mai bine păstrat, de cît în scrierile lui Popa Grigorie.

Teată acuma și părerile mele asupra ideilor D-lui I. Bumbacu redactorul „Aurorii române“. D-sa zice la pag. 131: „Stadiul de dezvoltare alu limbei noastre naționale, pre carele ni'lu reprezintă limba „manuscriptului voronețenu“, este unul din cele mai interesante: iese adecă acelu stadiu al limbei române, când limba noastră încă nuși termina-se (?) fierberea deplinu

din epoca formațiunii sale, alesu în privința „sunetelor sale.“ Acestea se află încă în luptă unele în contra altora, pe când *formele* cuvintelor paru a fi ajunse deja la *ôreși-care stabilitate*.

Nu știm de unde-și iea D-l Bumbac ideea că limba noastră a avut o perioadă de fierbere, pe cât știm istoria acestei limbi, dezvoltarea din toate punctele de vedere s'a urmat fără încetare și o perioadă de fiebere n'a existat.

Apoi despre ideea că *a* și *e* nu se prefăcuseră în *î* ci ierau încă în faza *ă*; nu vedem de unde a scos-o D-l Bumbac căci se știe că ortografia sunetelor *ă* și *î* a fost foarte neregulată până târziu în veacul al XVII-lea când s'u regulat semnele pentru *ă* și *î* anume mai ales în cărțile besericești. Apoi *î* ieste mult mai vechiu de cât *i* se pare D-luș Bumbac și după dovezile aduse de D-l Lambrior se pare că *î* nu s'a făcut din *ă* în forme ca *cîne, mîne, lîndă* etc.

La pag. 132 cetim: „Din această epocă, unde se lupta sunetul *r* contra sunetului *n*, a eșitu deja de mult limba romînă, ba a și uitatu de ea.“ Aice spune D-l Bumbac o adevărată comedie, cum adecă crede D-sa că în toată limba romînă a fost o vreme când se petrecea prefacerea lui *n* în *r* și apoi s'a făcut întoarcere la forma veche? Mi se pare înse deplin dovedit că schimbarea lui *n* în *r* s'a petrecut într'un dialect romînesc și apoi dacă s'a pierdut lăsînd puține urme. faptul se explică prin influința altor dialecte în cari nu se schimbă *n* în *r*. Mai ales în limba romînă numărul dialectelor locale a fost foarte mare și am ajunge departe, dacă ne-am închipui că toate dialectele au trebuit să treacă prin aceleași faze. Așă ar crede D-l Bumbac, că toate dialectele romîne au avut formele *singe* ca cel muntenesc, orî *chiatră, chept, ghine, germe, cîer* (fier), etc, ca cel moldovenesc?

Iar dacă nu crede asemenea lucruri ciudate și admite că a fost dialect cu *pieatră* și dialect cu *chiatră*.

atunci de ce nu face tot așa cu n-r, de ce nu-i vine în minte că s'a putut, cum a și fost, ca să fie dialecte în cari să se întrebuițeze: *buru*, *mînre*, *mîrîncă* etc și altele cu *n* neatins: *bunu*, *mîne*, *mîrîncă*, etc..?

Mai constatăm cu durere faptul că toate lucrările limbistice mai nouă, multe puține cite s'au făcut asupra limbei romîne au ramas necunoscute D-lui Bumbac. Dacă D-sa ar fi cetit texturile mähăcene, ar fi văzut că manuscriptul de la Voroneț ieste scris în același dialect și nu ne-ar fi spus, că *vine din adîncimele evului mediu!*

Ioan Nădejde.

Cîte-va consideraț. asupra tipurilor omenești. (Urmare)

5. — *Tipul lapon* — Laponii locuesc în părțile Suediei, ale Norvegiei și ale Rusiei învecinate cu capul Nord. — Mai de mult se întindeau mai departe înspre Sud, înse au fost respinși de *Fineji*. — Laponii sînt foarte mici la statură; capul lor ieste mare, pieptul lat, mijlocul subțire, picioarele de la genunchiü în jos scurte, minile și picioarele delicate; fața și fruntea sînt late; părul lor ieste aspru, scufț și negru, barba puțină; ochii sînt mari caprii închiși și acufundați, cu deschizăturile pleoapelor oblice, după cum zice *M. Vanderkindere*; nasul ieste scurt, lat, mai ales foarte lat la rădăcină; umerile obrazilor eșite în afară și bărbiea ascuțită; coloarea pielii ieste galbană-brună sau galbană stearsă. Afară de acestea Laponii au craniul brahicefal mijlociu, adevărat nicî adevărat brahicefal (ceva mai lungărețü), nicî curat mezocefal (ceva mai scurt); ieî nu sînt așa de progițați că *Fineji*.

Totalitatea caracterelor tipului lapon ni arată că nu trebuie să amestecăm acest tip cu tipul finez. — În unele privinți se apropie de tipul samoied, înse acest din urmă ieste adevărat mongol, pe cînd Laponii nu se pot pune cu siguranță în acest tip general; decî trebuie să ne mărginim a descrie acest tip între tipurile mongole adăvurate și între tipul finez, fără a-l pune în vre una din aceste grupe.

După socotelele lui *Guillart*, Laponii n'ar fi de cît vre o 9,000. Iei sînt singurul popor adevărat nomad din Europa. Re-nul ieste singurul animal domestic care îndulcește întru cît-va vieața cea grea a Laponilor.

6. — *Tipul finez.* Acest tip, după cum vom vedea din descrierea caracterelor sale ieste oare cum mijlociū între tipurile blonde europene și tipurile brahicefale din Asia. Finejii se află respîndiți prin locurile ce se întind sub țara Laponilor și a Samoiezilor, începînd de la marginele răsăritene ale Suediei și ale Balticeii pînă la fluviul *Ienisei* (Siberia, iar în latitudine de la marea *Albă* pînă la cursul mijlociū al fluviului *Volga* (cam pînă la 53° lat. boreală). Triburile care pot fi socotite ca fineze sînt: *Ostiakii* de pe lîngă fluviul *Obi* (Siberia), *Ciuvașii*, *Ceremisii*, *Morduanii*, *Votiakii* și *Permieni* din Rusia de mijloc, în sfîrșit *Finlandejii*, *Estonienii* și *Livonienii* de pe lîngă Baltica.

Iată în scurt caracterele tipului finez:

Pielea de culoare albă, de obicei cu pete mici roșietece (pistrue). Părul de culoare mai des roșă, la unii galbiu, galbin auriu sau albiu, mai rar castaniu; din triburile pe care le am amintit ca fiind adevărat fineze, Finlandejii, Ceremisii, Ciuvașii, Ostiakii, și mai ales *Votiakii*, au părul roș; la nici un popor din lume păr curat roș ca la *Votiakii* nu se găsește. Barba Finejilor nu ieste tocmai mare, dar sprincenele sînt tufease; ochii sînt acufundați, cu dischizăturile pleoapelor înguste, albaștri, verzi-cenușii sau căprui. Nasul ieste drept, cu nările mici; buzele de asemenea mici; fața de obicei slabă și din această pricină umerile obrajilor sînt eșite în afară; bărbiea ieste rotundă; urechile sînt late și așezate cam sus; dinții se rod degrabă. În privința craniului Finejilor nu s'au făcut destule măsurări, așa în cît nu se știe bine cum sînt; totuși după cîte măsurări s'au făcut ar urmă că Finlandejii să fie curat brahicefali, Estonienii mijlocii între brahicefali și mezocefali, iar despre cialaltii nu se știe bine, înse de sigur că tot cam așa. În privința scheletului nasal și în privința prognatismului se apropie de tipurile galbene; nu se știe înse dacă se apropie de asemenea și în privința forme orbitelor ochilor.

Statura Finejilor ieste mai mare de cît a Laponilor, în general mai mică ceva de cît mijlocie; cu toate acestea dacă *Bonsdorff* n'a greșit în măsurările ce a făcut asupra a 682 de soldați pe cari iel îi credea Fineji, atunci ar urmă că statura lor mijlocie să fie 1^m 714, adică mai mult de cît mijlocie. Gîtul lor ieste subțire, pieptul îngust și lătit, brațele lungi, mîinile late, șoldurile de asemenea late după trup, picioarele de la genunchi în jos scurte și subțiri, căputa piciorului lătită.

Finejii sînt oameni cu obiceiuri simple, nu sînt nomazi și se ocupă mai mult cu vînatul și cu pascuitul. Iei păstrează mult ciuda.

Totalitatea caracterelor descrise, arată că Finejii nu trebuie amestecați cu Laponii, Samoiezii sau cu vre un alt tip mongol, și deși nu sînt curat europeni, totuși se apropie mai mult de cît de mongoli.

Rușii de la Nord sînt în mare parte amestecați cu Finejii. Afară de aceasta cînd în tipurile blonde europene găsim indivizii cu părul roș și pistrui, avem dreptul să presupunem un amestec cu tipul finez. În Franția, Anglia, Germania, etc, se găsesc destule cazuri de păr roș și de pistrue. Pentru a înțelege înse cum de au ajuns Finejii tocmai prin aceste locuri, trebuie să presupunem că poate triburi fineze vor fi fost asociate cu barbarii, mai ales cu Hunii, cari au năvălit prin aceste locuri.

Unile triburi deși poartă numele de fineze, înse sînt amestecate cu alte tipuri; așa unii cari sînt mici de stat, cu părul și ochii negri, etc se apropie de Laponii, alții precum Morduanii sînt foarte amestecați cu Mongolii; în fine alții, precum sînt *Vogulii*, sînt Finejii numai după limbă, dar alt felii sînt și mai amestecați.

Ungurii sau *Maghiarii* după limbă sînt Finejii, înse așa de amestecați cu Turcii, Kazarii, Bulgarii, Romîni, etc, în cît caracterele Finejilor sînt mai de tot pierdute. Oblicitatea ochilor și ieșirea umerilor de la obraji, ce întîlnim la unii, ne face să credem că s'au amestecat mult cu Mongolii, presupunere care ieste întărită în parte și prin tradițiunile ce au că ar fi pogoritorii din Hunii lui Atila. Istoricii îi socotesc ca pogoritorii din *Ostiaki* sau mai degrabă ca venind dintr'o țară așezată dincolo de Urali, numită *Ugri*. Prin amestecare cu mai multe tipuri, *Ungurii*, mai ales nobilii, au ajuns a formă unul din tipurile cele mai frumoase din Europa.

Pentru a ne face o idee despre origina Turcilor, precum și despre respîndirea Finejilor în vechime, trebuie să amintim în scurt ce se știe despre deosebite triburi care au oare care legătură cu Finejii.

Se știe de un trib numit *Hiung-nu*, care năvălind necontentit în China, a silit pe Chinezi să facă *Zidul cel mare*. Spre apus de la acest trib trăea, după cum zice istoricul chinez *Matuanlin*, un alt popor anume *U-Siun*; acest din urmă popor avea *părul roș și ochii verzi* (caractere de ale tipului finez) și din supus tribului *Hiung-nu*, deveni neatîrnat. În același timp se mai vorbește de un al doilea popor cu *părul roș și cu ochii verzi*, anume despre *Ting-Ling*, care locuia dincolo de *Altai* pe lingă Ieni-

sei. Un al treilea popor de la anul 648 până la 874 locuia la nord de imperiul chinez către *Obi* și *Irtiș*; acest popor se numea *Kiehar*, pogoritorii din *Kien-Kuen* și avea de asemenea părul roș, fața albă, ochii verzi, pe lângă acestea și statura înaltă. Chiar pe timpul istoricului Matualin (în veacul al 12-lea) trăeau prin aceste locuri niște barbari cu aceleași caractere ca și *Kiehar* și Mantualin îi socotea ca pogoritori din *Kien-Kuen*.

Remîne de văzut ce s'a făcut cu aceste popoare? *A Desmoulius*, crede că *Baskirii*, *Kirgizii*, și *Yacuzii*, adică niște popoare de origină turcă, sînt pogoritori din triburile amintite de Matuanlin. Inse popoarele amintite de *Desmoulius* au mai mult părul și ochii negri (după cum zice *Topinard*) și numai excepțional părul roș și ochii verzi. Poate că s'au amestecat și cu aceștia acele popoare pierdute acuma (mai ales cu *Baskirii*, la cari se găsesc mai des cazuri de păr roș și ochi verzi), dar nu așa de mult în cît să putem zice că sînt pogoritorii lor. *Topinard*, observînd că numai statura nu se potrivește cu a *Finejilor* (cu toate că după *Bonsdorff* și aceasta s'ar pptrivi), crede că acele popoare sînt în legătură de înrudire cu *Ostiakii*, *Ciucașii* într'un cuvînt *Fineji* adevărați.

Desmoulius vroind să lege rasa turcă, cu triburile *U-Siun* și *Kiehar*, socotea pe Turcii mai mult ca *Fineji*; prin urmare mai aproape de europeni de cît de Mongoli. Inse cu siguranță se poate zice că nu ieste așa. În adevăr după limbă Turcii sînt puși în grupa *Altaicilor* împreună cu Tătarii, *Kirgizii*, *Kalmucii*, *Tungușii* și *Buriații*, pe cînd *Fineji* sînt în grupa *Uralienilor* împreună cu *Samoezii*. Apoi după cercetările lui *Klaproth* Turcii sînt înrudiți mai mult cu popoare curat mongole de cît cu de acelea cari am văzut că se apropiă de *Fineji*, anume în modul următorii:

Numele de *Turc* vine de la *Tu-Kiu*, Un popor care în veacul al 6-lea locuia în *Altai*, aproape de vestitul trib al *Uigurilor*, amîndouă pogoritoare din *Hung-uu*. La 1034 un trib din aceste popoare, anume *Gazneoizii*, năvăliră în *Turchestanul* apusan; iar pe la sfîrșitul secolului al XI-lea ierău lângă *Constantinopol*. O altă grupă sub numele de *Huni albi* (nume care nu arată că ierău de același neam cu Hunii lui *Atila* se crede ca ar fi cuprins *India* și că ar fi strămoșii *Iașilor* de astăzi. *Yacuzii* ar fi remas despărțiți de grupa cea mai mare; iar *Kirgizii*, *Usbecii* și *Buruzii*, ar fi remașiți mai mult sau mai puțin curate din *Uiguri*.

Deci aproape sigur se poate zice că *Turcii* împreună cu *Tătarii*, *Usbecii*, *Kirgizii*, *Turcomanii* etc, fac parte din tipul mongol general. Din aceste popoare unele s'au amestecat din

noū cu Mongolii propriu zisī, în cît sînt acuma curat mongole (așā sînt: Turcomanii, Usbecii, Kirgizii) altele precum *Turcii de astăzi* luînd mai mult femeii *Circasienii* și *Grece* au devertit curat europene etc. Cum că a fost un tip particular *turc*, nici nu rămîne îndoială, înse acuma nu i se pot hotări caracterele din pricina multelor amestecări; cu toate acestea se poate zice că fiecare parte din tipul mongol și anume dintr'o ramura particulară numită *Turaniană*, de pe numele locului unde a trăit.

Acuma putem trece la descrierea celui din urmă tip general ce ne-a mai rămas, anume la tipul *European* sau *mediteranean*. Acest tip înse fiind cel mai însemnat și cel mai răspîndit din toate, îl vom descrie mai întîia în general și apoi tipurile secundare pe care le cuprinde (va urma).

W.

Bătae în școli.

În sfîrșit se face lumină, începe a se vedea că și în gimnaziu se întrebuițază metode englezești sau de ale D-lui Mărdărescu. Bine că nu ne lăsăm pe jos și că stăm alături cu poporul cel mai civilizată din veacul al nouăsprezecelea. Ba chiar îndrăznesc a spune că și în această privință urmașii Romanilor au lăsat departe în urmă pe greoii Anglo-Saxonii. Pentru mai bună dovadă voi aduce la cunoștința publică ce felu se urmează cu pedagogia în Gimnaziul Ștefan cel Mare din Iași. Un Domn profesor de gimnastică și de exercițiu militar bate regulat ca la cazarmă. În ziua de 12 Noemvrie D-l Negruți a pus pe un elev să palmuească pe altul (se vede că vocea să-l înțețe teoria palmelor) și neplăcîndu-i cum a tras Alexandru Popovici palme lui Dumitriu, i-a zis: „Nu se trage așa, ieată cum!” și i-a și dat o palmă zdravănă lui Popovici, apoi a zis lui Dumitriu: „Ia acum trage-i și tu una”, Dumitriu de cuvînt și temîndu-se să nu pățască și iel, dacă nu va trage după modelul profesoral, și-a pus toate puterile și a tras o palmă pe celălalt obraz al

lui Popovici cum se cade și iată folosul exemplului, Popovici a căzut jos și l'a umplut sângele pe nas și pe ureche!

Față cu asemenea grozăvii, ne întrebăm ce ieste de făcut, se vorbește, se scrie, jurnale ca „Românul“, adecă dintre cele mai însemnate din țară, strigă în po-triva bătaei în școli și în armată, iar Domnii profesori plini de îndrăzneală bat fără grijă! Ne facem datoria făcînd cunoscute publicului asemenea metode pedago-gice, mult mai însemnate de cît a lui Spencer, etc.

Nu trebuie să se treacă cu vederea că și alți Domnii profesori bat în gimnaziul Ștefan cel mare, unul întră în clasă cu vergi, altul dă palme și unul pumnește și face morișcă din cînd în cînd, toți acești trei afară de D-l Negruți.

Părinții sînt foarte de vină pentru asemenea lucru, căci au nărav că vin la școală și roagă pe profesori să îndrepte *părințește* (știți ce înțeles are acest cuvînt) a-pucăturile rele ale copiilor; mi s'a spus că chiar Doamna Popovici a rugat pe D-l Curius să bată pe Popovici jeluindu-se că are nouă copii și numai știe ce să mai facă. Toți profesorii nu știu să răspundă ca D-l Poni, care pe cînd ieră încă la liceu a zis unei Doamne care se ruga să se bată din cînd în cînd feciorașul Domniei-Sale: „*Nu putem, Doamnă, guvernul nu ne plătește și pen'ru bătae.*“

Am dori să se facă o anchetă serioasă, pentru ca să ieasă la iveală cum își înțeleg unii profesori misi-unea lor pedagogică și cum știu a-și ținea prestigiul profesoral (stilul-legei de Instrucție).

Vedetot.